Matúš Demko z Konzervatívneho denníka Postoj sa rozpráva so saleziánom Jurajom Malým, ktorý vyše desať rokov robí vo väznici pre mladistvých. Vedie aj domov na polceste pre tých, ktorí nemajú z väzenia kam ísť.

Prvýkrát sme sa so saleziánom Jurajom Malým stretli pred viac ako desiatimi rokmi. Vtedy pôsobil mlado, odhodlane. Obraz dona Bosca, patróna saleziánov, ktorý visel v kaplnke, ho motivoval: pomáhať problémovej mládeži.

Prvýkrát sme sa stretli vo väznici pre mladých delikventov v Sučanoch, teda oficiálne v Ústave na výkon trestu odňatia slobody pre mladistvých. Ide o jediné zariadenie tohto druhu na Slovensku.

V Sučanoch nechýbajú ani dielne, futbalové ihrisko či kaplnka. Práve práca, šport a odovzdávanie duchovných hodnôt sú rajónom pre väzenského kaplána Juraja Malého, SDB.

Rodák zo Zlatých Moraviec, vyštudovaný železničiar, neskôr elektrikár a spoluzakladateľ Strednej školy sv. Jozefa-robotníka v Žiline, prišiel do tohto ústavu v Sučanoch v roku 2008. A pôsobí tam až doposiaľ. „S biedou mladých chlapcov som sa stretol práve tu," povedal mi už pred viac ako desaťročím. Jeho zverenci si vtedy pripravili divadelné predstavenie o zakladateľovi saleziánov sv. Jánovi Boscovi a zaspievali pieseň o tom, ako turínskymi ulicami blúdievajú Božie deti. „Daj mi duše, ostatné si všetko vezmi, daj mi duše, ostatné si ber, len ber."

Doteraz som nezabudol na ten zážitok – počuť mladistvých odsúdených spievať melódiu na motív don Boscovho motta *Da mihi animas, caetera tolle*.

Cesta, Pravda, Život

Viac ako dekáda práce s mladými v tomto zariadení sa podpísala aj na Jurajovi Malom. Schudol, zošedivel, sám hovorí o únave a stereotype, ale jeho zápal pomáhať „problémovej mládeži" zostal. Podľa vlastných slov pracuje s nimi profesionálnejšie ako na začiatku a zdôrazňuje vynikajúce vzťahy s personálom ústavu.

V Sučanoch nepracuje len s mladými, ale jeho farnosť už zahŕňa aj dospelých odsúdených, mužov aj ženy. Kapacita zariadenia prevyšuje päť stoviek, pre mladistvých je tam 88 miest. Navyše do Malého farnosti patria aj príslušníci a zamestnanci Zboru väzenskej a justičnej stráže.

„Aj zamestnanci si zvykli na svojho kňaza, mnohí si dávajú do poriadku svoje rodiny, svoje manželstvá – väčšinou sa to začne cez deti."

Juraj Malý v kaplnke ružomberskej Dorky.

V sučianskej farnosti za múrmi väzenia sa za posledných desať rokov zmenilo aj čosi iné. Pribudla nová kaplnka na ženskom oddelení a tú pôvodnú rekonštruovali a vynovili. Nechýba tam obraz Jána Bosca, ako pri ňom kľačia mladí v modrých väzenských rovnošatách. Don Boscove ruky ukazujú hore – k Bohu. Nad svätostánkom sú Ježišove slová: Ja som Cesta, Pravda a Život.

Juraj Malý chalanom hovorí vždy to isté. „Všetci kráčame po ceste. Ak nejdeme s Pravdou, tak sme skončili vo väznici, ale Kristus hovorí, nič sa nedeje, som tu s vami, ukazujem vám Cestu a dávam vám Život. Kristus rovnako všetkých miluje a všetkých vykúpil. Kristus sa dáva s vami tu zavrieť, aby vám to znovu mohol povedať. Keď začínam svätú omšu, nehovorím ‚milí odsúdení', ale vždy poviem ‚bratia a sestry'."

Recidíva mladých

Keď prichádzame do Sučian opäť po desiatich rokoch, navonok sa veľa nezmenilo: múry aj ostnaté drôty ostali, dokonca v niektorých prípadoch sa nemenilo ani osadenstvo: chalani, ktorí tu boli ako mladiství, sa nezriedka vrátia do výkonu trestu aj ako dospelí.

Problémom je vysoká recidíva medzi mladistvými do 18 rokov. Vedúci oddelenia výkonu

trestu Igor Kemény ju vyčísľuje na 40 percent. Znamená to, že takmer polovica mladých, kým dovŕši dospelosť, sa do Sučian dostane dvakrát.

Major Kemény pracoval v Sučanoch najprv ako pedagóg a je preňho frustrujúce vidieť, keď sa mu odsúdení vracajú. „O to viac vás potom teší, keď zistíte, že nejaký odsúdenec dokonca urobil vysokú školu alebo že niekde úspešne pracuje a nevrátil sa do výkonu trestu alebo si založil rodinu a funguje to," hovorí Igor Kemény.

V ústave zbrane nevidieť, donucovacie prostriedky sa používajú len v krajnom prípade. Dôležitá je pedagogika a práca. Pomáha aj kňaz a psychológ. Ako vysvetľuje tunajšia psychologička Adriána Hanzélyová, pre mladých ide o náročnú situáciu. „Sú neistí, pociťujú úzkosť, nervozitu, smútok za rodinou, rodičmi, súrodencami, priateľmi."

Na otázku, prečo mladí končia v Sučanoch, dostanete od kompetentných zvyčajne rovnakú odpoveď: Rodina. „Rodičia nenapĺňajú svoje rodičovské povinnosti tak, ako by mali, neprejavujú záujem o svoje deti. Tým sú mladiství odkázaní sami na seba a často, bohužiaľ, skončia u nás," odpovedá psychologička Hanzélyová. „Ľahko podliehajú vplyvu skupiny, vplyvu rovesníkov, chcú sa ukázať, chcú strúhať nejakú frajerinu, aby zaujali, často to robia aj nevhodnými spôsobmi."

Riaditeľ sučianskeho ústavu Michal Hrnčiar dodáva: „Dostali sa na zlú cestu, ale aj oni majú svoje emócie, prežívanie a bolo by možno jednoduché zavrieť ich do cely a nechať tam. Možno je to predstava verejnosti, ale to vôbec nie je pravda. V izbách a celách sú minimálne, pretože celý ten deň je orientovaný na aktivity, aby sme ich naučili žiť tak, ako by mohli fungovať aj vonku."

Prioritou je vzdelávanie: dokončiť si povinnú dochádzku. Po nej môžu ísť na strednú – ktorú majú rovno v ústave. Môžu získať vzdelanie v odboroch ako príprava jedál, kovoobrábač, zvárač, ručné spracovanie dreva. Saleziáni zo Žiliny tu vyučujú budúcich murárov či maliarov. Dá sa získať výučný list aj maturita.

Šikovnosť mladistvých odsúdených vidíme priamo v riaditeľovej kancelárii – nový krásny nábytok vyrobili práve oni.

Správny smer

V piesni *Daj mi duše* sa tiež spieva: „Prosím, Pane, odpovedz mi, ukáž mladým k tvojmu srdcu smer, správny smer."

Správny smer sa ťažko hľadá pri opustení väznice. Kam ísť? Vlastná rodina často nefunguje, možno na pár dní. Preto už v roku 2009 začal kaplán Malý snívať o založení domu na polceste, aby mohli mladistvému predĺžiť resocializáciu, aby mohla pokračovať aj na slobode. Chcel vytvoriť dom na polceste, kde by títo chlapci bývali, kde by sa im poskytovalo

rodinné zázemie, aby dochádzali do škôl, do internátu a mali sa kam vrátiť.

Sen Juraja Malého sa naplnil koncom júna 2018 v Ružomberku. Dom na tento účel im dlhodobo prenajalo združenie Áno pre život. Budovu museli zrekonštruovať, upraviť. Juraj Malý si tak oprášil stavebnícke zručnosti, vymenil elektrinu, zapojil kúrenie, priviezol obstarožný, ale slušný nábytok. Bez dobrovoľníkov by to nešlo, zariadili izby, spoločenskú miestnosť aj kuchyňu. Svoj domov na polceste tak v Ružomberku našlo 12 mladých vo veku od 18 do 30 rokov.

Jurajovi Malému pri tejto aktivite pomáha aj otec ôsmich detí, Ružomberčan Stanislav Chyla. Berie to tak, že musí spraviť, čo treba. Každý deň. „Rodina je svojím spôsobom obyčajné plnenie si povinností. Ako to robím ja, tak sa to naučia deti a toto tým chlapcom chýba," vraví Stanislav Chyla. „Že každý deň treba začať normálne od začiatku, splniť to, čo musím urobiť. Jednoduchý normálny život, ale chlapci nemali možnosť zažiť ho. Nepoznajú to."

S manželkou tu oslávil štyridsať rokov spoločného života, na svätej omši mu zahrali chlapci z domova na polceste. Stále tu robieva údržbárske práce, ale pomocnú ruku podávajú aj klienti. Mnohým chýbajú pracovné návyky, tak sa im učia. Bez veľkých gest, úplne normálne. Zo dňa na deň.

Domov na polceste v Ružomberku a Juraj Malý.

Ružomberská Dorka

Ružomberský domov na polceste prevádzkuje nezisková organizácia Dorka. Ich dom sa nachádza medzi ostatnými domami, ani by ste si nevšimli, že je v niečom „iný“. V obývačke práve beží komunita, ktorú mávajú každý štvrtok, vysvetľuje sociálny pracovník Jozef Brisuda. „Je to stretnutie klientov a zamestnancov zariadenia, aj dobrovoľníkov. Rozoberáme organizačné veci, ale predovšetkým vzťahy.“ Treba si dohodnúť aj rajóny, upratovanie, disciplínu. „Snažíme sa to u nich rozvíjať tak, aby mal každý priestor a aby pri nezhodách nedochádzalo ku konfliktom. A aby vedeli, ako sa takéto nezhody majú riešiť.“

Dnes vo vzduchu skôr cítiť závan radosti. Domov práve opúšťa Jakub. Ideálne je, keď sa mladým podarí nájsť si prácu či školu a osamostatniť sa. Aj Jakubov prípad je taký, ide študovať, odchádza do internátu. Lúči sa, ďakuje, dokonca sa mu do očí tisnú slzy. Juraj Malý ho pozná a vie, že to nehrá. „Ďakujem veľmi pekne za milé rozlúčenie, aj za milé prijatie. Je to pre mňa ako druhý domov. V živote mi nenapadlo, že pôjdem na strednú školu, keď budem mať dvadsať rokov,“ hovorí Jakub, ktorý strávil v Dorke 15 mesiacov. Začínal ako brigádnik v depe. Čo by si chcel, aby sme tu ďalej rozvíjali, pýta sa ho kaplán Malý. „Myšlienku. Pretože vaša myšlienka, to bol pred desiatimi rokmi iba sen. Vy ste ten sen premenili na cieľ, ktorý dnes môže pomáhať,“ dopĺňa Jakub. „Ako ste vraveli: ulica je veľká. Zrazu mi prišiel do cesty ‚don Dorka‘. Záchytný bod. Chápete? Ktorý ma zase posunul niekam. Aj keď sme mali nezhody, škrípalo to, ale skúsenosť by som nemenil. Pokiaľ dokážeš počúvať a prijať aspoň minimum, môžeš sa pohnúť. A mne to pomohlo. Ďakujem!“

Ostatní sa skôr tvária nezúčastnene, emócie sú skryté pod povrchom. „Pokiaľ sú títo mladí dospelí pospolu, tak nikto z nich nechce o sebe rozprávať,“ vysvetľuje salezián. S každým si musí vytvoriť osobitný súkromný priestor na vážnejší rozhovor, často je to na prechádzke či na bicykli, dokonca v posilňovni.

Po komunite sa odoberú do svojich izieb alebo sa vonku hrajú s hacky sackom, rozprávajú, fajčia. Mnohí vyrážajú do ulíc – na nákup, prevetrať sa na bicykli, za kamarátmi. Sú dospelí, môžu si robiť, čo chcú, akurát treba dodržiavať domovský poriadok. „Náš systém je škola, práca, viera. Umožňujeme im, aby si dokončili vzdelanie. Keď sú vyučení, snažíme sa im sprostredkovať prácu,“ hovorí Jozef Brisuda.

O duchovný rozmer sa stará kaplán Malý. Napriek tomu, že je to kresťanské zariadenie, účasť na svätej omši je dobrovoľná. Zvyčajne chodia chlapci na omšu len kvôli kaplánovi. Ale často v kaplnke, keď sú sami, nachádzajú ticho a pokoj. Jeden klient sa tam dokonca učieval na skúšky na vysokej škole.

Nakladanie kapusty v ružomberskej Dorke.

Byť druhým

Práca v domove na polceste je beh na dlhé trate, neustály kolotoč opakovania samozrejmých vecí. Vyčerpáva to. Vyhorel aj kaplán. Nevedel, ako ďalej. Prišli nepríjemné otázky: Má to zmysel? Prečo mám robiť sociálne dielo a nahrádzať úlohu štátu? pýtal sa sám seba držiteľ ocenenia Sociálny čin roka 2018.

Ako väzenský kaplán navštívil vtedy svojho nadriadeného, biskupa Františka Rábeka. „Otec František, asi robím niekde chybu, pretože chlapci nechcú počúvať o Bohu. Navštevujú kaplnku, prídu, keď ich zavolám, ale vidím, že je to často pre nich taký pretrpený čas, urobia to len kvôli mne ako človeku, niektorí preto, že ma berú ako autoritu, niektorí preto, že ma nechcú sklamať. Čo mám robiť? Alebo čo robím zle?“

František Rábek sa zamyslel: „Tí chlapci boli vychovávaní bez lásky. A Boh je predsa láska.“ Ale čo robiť, aby to malo naozaj zmysel? „Nič. Pokračuj. Maj ich rád a buď medzi nimi,“ odpovedal vojenský ordinár.

Tá jednoduchá rada stačila. O ťažké chvíle síce nie je núdza, no vtedy saleziánovi Malému pomáha rozhovor s Najvyšším. „Nehľadal som na ceste svoje ja? Kde som na teba, Pane

Bože, zabudol? Potreboval si až tento výkrik: Ja už neviem, ako ďalej?! Asi áno. A preto musím sa učiť byť druhým. Prvý je Boh. Boh je láska.“

Návrat do systému

O domovoch na polceste môžeme hovoriť ako o sociálnej službe a inkubátoroch samostatnosti. Z bývalých klientov detských domovov či odsúdených sa nestanú bezdomovci a naučia sa pracovať a žiť, možno si neskôr založia vlastné rodiny.

„Tam, kde zlyháva štát, nastupuje Juraj Malý,“ hovorí riaditeľ sučianskeho ústavu Michal Hrnčiar. „Čo by sa stalo s takými ľuďmi, keby nemali takéto zázemie a my by sme ich vypustili za brány ústavu?“ Príbeh by sa zopakoval: alkohol, drogy, krádeže, tuláctvo.

Domov na polceste nie je všeliek, ale aj podľa psychologičky Adriány Hanzélyovej umiestnenie v takomto zariadení zabráni návratu do pôvodného, nefunkčného prostredia: „Domov na polceste dokáže lepšie pripraviť odsúdeného mladistvého na vstup do reálneho života.“

Ružomberská Dorka bude mať vlastnú kyslú kapustu.

V domove je aj priestor vyrovnať sa so svojou minulosťou. „Veľa týchto chlapcov pochádza z

rozvráteného manželstva, veľa rodičov sa ich vzdalo v mladistvom veku, majú emocionálne poruchy," spomína sociálny pracovník Jozef Brisuda.

Jeden z dvanástich klientov domova na polceste v Ružomberku Rasťo nám zaspieval vlastnú pesničku – odkaz matke, ktorej zjavne ešte neodpustil, že ho ako jediného zo súrodencov dala do detského domova: „My sme ti dali detstvo od mala, ale si si lásku nebrala, mama… ale si nás s nenávisťou, s nenávisťou odohnala."

Rasťovým spolubývajúcim v izbe je Viliam. Chcel byť hasičom, ale zistil, že zachraňovať životy sa dá aj v zdravotníctve. Pracuje v hospici ako asistent, má bežné sny: práca, auto, rodina. Vyrastal v profesionálnej náhradnej rodine, v detských domovoch má ďalších štyroch súrodencov. Musí sa ako prvý osamostatniť, aby vedel potom pomôcť aj im.

Domov na polceste ako inkubátor samostatnosti

„Domovy na polceste sú štartovacie zariadenia, inkubátory samostatnosti, v našom prípade pre mladých dospelých chlapcov z centier pre deti a rodiny," hovorí Ľuboš Klimek zo združenia Partneri pre sociálny rozvoj a pomoc. „Zmysel domovov na polceste je vytvoriť prostredie na nácvik samostatnosti a postupné včlenenie sa do občianskej spoločnosti. Chopenie sa šance je však na každom klientovi."

Vlani vydal spolu s manželkou knihu *Domov na polceste pre mládež z detských domovov*, v ktorej sa pokúsili o kategorizáciu slovenských domovov na polceste. V ich typológii nájdete rodinné, cirkevné, farmárske domovy či ako „súčasť veľkokapacitných a kombinovaných zariadení". Každý typ podrobujú kritike: „rodinné" rozmýšľajú za klienta, ktorý tak stále ostáva dieťaťom. Pri „cirkevných" nemôžu kresťanské princípy dominovať nad metódami sociálnej práce. „Farmárske" sa nachádzajú často mimo obcí a je problém osamostatniť sa a dochádzať do zamestnania. Keď sú domovy súčasťou „veľkokapacitných" zariadení, stále pripomínajú pôvodnú ústavnú starostlivosť.

Klimekovci prevádzkujú od roku 2008 domov na polceste v Prešove D-partner s kapacitou 20 osôb. Počas viac ako 12 rokov ich rukami prešlo už 147 klientov. Pri práci s mladými využívajú plánovanie (aby ciele osamostatnenia boli jasné vopred), finančné hospodárenie (porozumenie peniazom a vzdelávacie programy, ako s nimi nakladať), vedú ich k spravovaniu úradných záležitostí a pomáhajú im hľadať si prácu – ale nabádajú ich k samostatnosti a vlastnej aktivite.

Klimekovci píšu o tom, čo sa im za roky skúseností osvedčilo – a čo nie. „Zložité situácie nás presvedčili, že pracovník má pomáhať, podporovať, usmerňovať, radiť klientovi, ale nemal by byť jeho kamarát."

V D-partnerovi si vykajú, zrušili denníky aj neformálne komunitné aktivity. „Ak je klient schopný zbierať skúsenosti v neznámom teréne, nesprevádzame ho, nementorujeme ani nevychovávame ho, vysvetľujeme mu a vedieme ho k prevzatiu zodpovednosti za vlastné rozhodnutia a život. Ak prejaví potrebu po ‚duchovnosti', nasmerujeme ho na ‚duchovných' odborníkov alebo spoločenstvá. Ak chce študovať, oboznámime ho s príslušnými školami, ktoré navštívi sám a dohodne s nimi výučbu. Myslíme si, že domovy na polceste majú klienta podporovať v osobnostnom raste a samostatnosti a majú klienta povzbudzovať v nadväzovaní občianskych a spoločenských vzťahov mimo zariadenia," vraví Ľ. Klimek.

D-partner si nevedie štatistiky o tom, kde mladí končia po odchode z ich zariadenia. Vedia o siedmich, ktorým sa podarilo vybudovať si vlastné rodinné zázemie. Domov na polceste chápe Klimek ako cestu od závislosti od štátnej podpory k občianskej nezávislosti.

Vzniklo s podporou Literárneho fondu.

Matúš Demko / Postoj
Foto: Martin Buzna

Publikované s láskavým dovolením redakcie Konzervatívneho denníka Postoj.

The post Kde štát končí, tam začína salezián Juraj Malý appeared first on Zasvätený život.

(Zamyslenie zo stránky zasvatenyzivot.sk.)